

налагодження виробництва біоетанолу покращить паливно-енергетичний баланс, зменшить залежність країни від імпорتنих енергоносіїв, оптимізує структуру енергоресурсів, що позитивно вплине на енергетичну безпеку держави.

Список використаних джерел

1. Про альтернативні види рідких і газоподібних палив : Закон України № 1391-ХІУ від 14.01.2000 р. [Електронний ресурс]. /Верховна Рада України. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1391-14>.
2. Про альтернативні джерела енергії : закон України № 555-ІУ від 20.02.2003 р. [Електронний ресурс]. /Верховна Рада України. - Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/555-15>
3. Про затвердження програми "Етанол": постанова № 1044 від 04.07.2000 р. [Електронний ресурс]. /Кабінет Міністрів України - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1044-2000-%D0%BF>
4. Про стан використання біодизелю та біоетанолу в світі та України. Аналітична записка. НАСР [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.esco-ecosys.ru/2009_6/art026.htm
5. Калетник Г.М. Розвиток ринку біопалив в Україні: монографія / Калетник Г.М. -К.: Аграрна наука, 2008. - 464 с.
6. Шпичак О.М. Економічні проблеми виробництва біопалива та продовольча безпека України / О.М. Шпичак // Економіка АПК. - 2009. - № 8. - С. 11-19.

УДК 332.365

Круковський Д.В.,
Херсонський державний
аграрний університет

СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Розглянуті напрями та зміст структурних зрушень у соціально-економічному розвитку сільської місцевості регіонів України.

Обґрунтовано заходи щодо оптимізації соціально-економічного розвитку та його державного регулювання з метою підвищення рівня життя населення.

Постановка проблеми. Всебічний аналіз соціально-економічних та екологічних показників розвитку сільських територій, сільської економіки дозволив виявити основні проблеми та тенденції вказаних процесів, а також слабкі та сильні місця сільських територій. Основними проблемами визначені наступні: монофункціональність, панівне становище аграрного виробництва та залежність параметрів сільського розвитку від його результатів; спад показників ефективності ресурсокористування та виробництва; погіршення соціально- та виробничо-інфраструктурного облаштування сіл та сільських територій.

Метою статті є визначення змісту структурних зрушень у соціально-економічному розвитку сільської місцевості регіонів України, подолання їх негативних тенденцій та обґрунтування напрямів оптимізації, у т.ч. на основі механізмів та засобів державної підтримки та регулювання.

Виклад основного матеріалу. В останні роки посилилися негативні трансформації у розвитку сільських територій регіонів країни. Мова йде про скорочення населення, спад виробництва, уповільнення його інтенсифікації, недостатнє впровадження інновацій, слабка диверсифікація економіки, нестійка екологічна ситуація, погіршення соціально-культурного облаштування сіл. Тому понад 60,0 % селян вважають життя у сільській місцевості не престижним. Вони сприяють виїзду своїх дітей у міста і не виявляють бажання щоб вони поверталися у села. При цьому сільські території мають не тільки негативні сторони функціонування, але й суттєві переваги, ресурси та резерви свого розвитку.

З метою їх використання необхідно прийняття виважених управлінських рішень щодо забезпечення соціальних пріоритетів розвитку сільських територій. Без подолання негативних соціальних тенденцій українське село не зможе ефективно конкурувати з економічними системами подібного виду інших розвинених країн. У них рівні життя сільського та міського населення максимально наближені. Значна амплітуда показників якості життя сільського та міського населення в Україні спричиняє відплив найбільш активної та працездатної частини сільського населення до міст, активізує зовнішню трудову міграцію. Зменшення чисельності населення в країні відбувається також за рахунок переважно сільських жителів. Проблеми демографії

посилюються не облаштованістю сільських територій об'єктами інфраструктури. Селяни мають менший доступ до інновацій у всіх сферах життєдіяльності, інформації, інших сіл. Цей процес відбувається з причин як природного скорочення за рахунок дисбалансу народжуваності та

смертності, так і міграції. Хоча останнім часом в сільській місцевості фіксується деяке поліпшення ситуації з народжуваністю, проте високий рівень смертності, що перевищує рівень народжуваності в усіх регіонах України (за виключенням Закарпатської та Рівненської областей), вказує на від'ємний природний приріст населення й залишається однією з основних причин депопуляції.

Скорочення сільської частини населення за рахунок вищезгаданих факторів, призводить до збільшення демографічного навантаження на працюючих сільських територій. Це посилює матеріально-технічні ресурсні вимоги для вирішення економічних та соціальних проблем. Останні пов'язані у т.ч. з соціальним забезпеченням непрацездатної частини населення. Вони формують додаткові витрати у бюджетах сільських районів. При цьому рівень демографічного навантаження суттєво відрізняється за регіонами країни.

Найгірші показники зафіксовані в Вінницькій, Житомирській, Кіровоградській, Київській, Сумській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській областях. З усіх вікових груп сільського населення найбільше навантаження припадає на людей віком понад 70 років. Лише в Закарпатській та Рівненській областях навантаження населення, молодшого за працездатний вік на працюючих перебільшує населення, старшого за працездатний вік. Тому більша частка соціальних видатків у більшості регіонів країни не може оцінюватися як прямі інвестиції у покращення людського капіталу на селі.

Це вимагає вироблення цілком нових управлінських підходів в соціальній сфері, насамперед в галузі охорони здоров'я й пенсійного забезпечення населення. Важливі кроки у напрямі реформування пенсійного забезпечення здійснюються Урядом України. Вони стосуються зменшення необґрунтованих розмірів так званих привілейованих пенсій, різниці між максимальними та мінімальними пенсіями, яка в окремих випадках перевищує 60 разів, збільшення пенсійного віку жінок, необхідного трудового стажу для отримання пенсій за віком або соціальних пенсій. Вказані заходи викликають неоднозначну реакцію у владних структурах, серед широкої громадськості.

Необхідно відзначити, що спостерігаються диспропорції у структурі сільського населення по відношенню до міського за статтю. Так, у сільській місцевості чисельність жінок перевищує кількість чоловіків на 14,3 %. У міських поселеннях це співвідношення складає 17,8 %. Це вказує на значний вплив жінок фертильного віку до міста навіть за даними офіційної статистики, яка не враховує значну частку неофіційних міграційних переміщень всередині країни. Порушення статевого співвідношення також викликає погіршення показників відтворення сільської частини населення. Розвивається відтворювальний потенціал для заміщення поколінь батьків поколіннями дітей.

В управлінні соціальними процесами на селі треба враховувати, що розширене відтворення населення також не здійснюється й через значною кількістю розлучень та відносно низьку кількість шлюбів у порівнянні з даними 1991 р. Двадцять років тому кількість зареєстрованих шлюбів та розлучень фіксувалася на рівні 8,4/1000 чол. та 1,7/1000 чол. відповідно.

Залишається гострою проблема безробіття у сільській місцевості. Головною причиною безробіття сільського населення слід, на нашу думку, вважати трансформаційні чинники, пов'язані із змінами обсягів сільськогосподарського виробництва. Про це свідчить зменшення посівних площ та поголів'я великої рогатої худоби як у період трансформаційних зрушень, так і в останні роки, а також поляризація доходів жителів сільських територій та повільність диверсифікації економіки села.

До того ж сільське господарство тільки в останнє п'ятиріччя розглядається як інвестиційно приваблива галузь. При цьому великий капітал фінансово-промислових груп, які посилили свою присутність у аграрній сфері, направляються передусім на технічне та технологічне оновлення виробництва, автоматизацію та механізацію виробничих процесів. Це також спричиняє вивільнення зайнятих. Вказані процеси, таким чином, вимагають державного регулювання з метою насамперед збалансування ринку праці.

З метою зниження рівня демографічного навантаження необхідним є поліпшення стану соціального забезпечення пенсіонерів за віком, розвиток системи сервісних служб та спеціалізованих закладів для літніх людей, створення умов для ефективного використання трудового потенціалу людей пенсійного віку в сільській місцевості. Здійснення заходів щодо підвищення ефективності управління соціальною сферою та якості соціальних послуг передбачає реорганізацію та впровадження страхових схем в охороні здоров'я, диверсифікації постачальників соціальних послуг тощо.

Активізація державної політики на ринку праці сільських територій вимагає: створення загальнодержавного банку даних про ринок праці сільських територій; забезпечення ефективного використання трудових ресурсів сільських територій шляхом впровадження дійової програми підвищення рівня зайнятості сільського населення, створення додаткових робочих місць у галузях сільського господарства, агросервісного обслуговування, переробних підприємствах, сільського туризму. Необхідно відновити систему державного цільового замовлення на підготовку фахівців відповідно до потреб аграрної сфери економіки, створення гарантій працевлаштування за фахом після одержання освіти (шляхом укладання договорів між випускниками та господарствами).

Особлива увага приділяється стимулюванню диверсифікації сільської економіки, що направлена на зростання зайнятості населення,

включаючи розвиток індивідуальної підприємницької ініціативи, малого й середнього бізнесу в несільськогосподарській діяльності; впровадження в сільськогосподарське виробництво нових технологій, що вимагають використання кваліфікованої робочої сили, з одночасною адаптацією (програмами перепідготовки) некваліфікованої робочої сили до нових вимог; впровадження в сільській місцевості мережі освітніх програм, спрямованих на

відтворення професійно-технічного навчання, підвищення кваліфікації, перекваліфікацію кадрів.

Необхідна розробка засобів заохочення інвесторів серед суб'єктів аграрного господарювання для участі в інвестуванні у розвиток комунальної та транспортної інфраструктури, соціальної сфери сільських населених пунктів, зокрема – у вигляді укладання інвестиційних угод з органами місцевої влади та отримання податкових канікул щодо сплати місцевих податків і зборів. В управлінні відновленням та подальшим розвитком соціальної інфраструктури сільських територій, в першу чергу, необхідно нарощувати обсяги будівництва житла для сільської інтелігенції та молоді; сприяти розвитку індивідуального житлового будівництва шляхом збільшення обсягів та розширення можливостей житлового кредитування.

Необхідно розширити мережу лікувальних закладів, у тому числі сільських амбулаторій, провести переоснащення сільських закладів охорони здоров'я з можливим залученням не лише державних, регіональних та місцевих бюджетів, але й коштів приватних, благодійних та страхових фондів. Вказані заходи повинні здійснюватися на основі нормативно-правової бази здійснення місцевими органами влади емісії позикових цінних паперів з метою спрямування отриманих коштів на розвиток об'єктів місцевої інфраструктури.

Використання місцевих позик має бути органічно ув'язане зі стратегією (концепцією) розвитку сільської території, а точніше, бути націленим на її фінансово-інвестиційне обслуговування. При формуванні таких програм на базі облігаційного фінансування необхідно враховувати загрози (ризики) та варіанти їх нейтралізації (хеджування). Місцеві позики повинні являти собою складовий елемент внутрішньо єдиної структури фінансово-інвестиційної системи регіону(адміністративного району, адміністративної області).

Іншими словами, регіональній або місцевій владі необхідно мати спеціалізовану підсистему фінансового управління, яка б координувала процес облігаційного залучення та ефективного використання акумульованих коштів. Найважливішою функцією цієї системи є оптимізація портфеля залучених коштів, тобто підтримання оптимального балансу (пропорцій) між коротко- середньо- та довгостроковими позиковими інструментами місцевого бюджету, підтримка ліквідності

балансу позик та забезпечення потрібної ритмічності погашення позичкових зобов'язань.

Соціально-економічна трансформація суспільства супроводжується погіршенням стану соціальної складової рівня життя сільських мешканців. Сільські населені пункти характеризуються низькою забезпеченістю лікарняними закладами, хоча як абсолютні, так і відносні показники, які характеризують амбулаторно-лікарняні заклади, зростають. Але така тенденція не свідчить про якісь позитивні зміни, оскільки збільшення відбувається в основному за рахунок того, що переважній більшості дільничних лікарень (в основному при відсутності фінансування) надають нижчого статусу і вони починають класифікуватись як амбулаторно-поліклінічні заклади.

Однією з основних характеристик умов життя членів сільських домогосподарств є забезпеченість їх житлом і рівень його благоустрою. У даний час житло не лише найперша життєва потреба для людини, але й індикатор рівня життя населення, а саме: житлові умови, які відповідають європейським стандартам, асоціюються, на жаль, не з необхідністю, а з заможністю. За роки економічних перетворень ринкові відносини глибоко проникли у сферу розподілу житла. Переважна більшість домогосподарств України (93%) мають окреме житло (окрему квартиру або індивідуальний будинок). Дев'ять з кожних десяти домогосподарств (без урахування тих, які мешкають у гуртожитках) проживають у власному житлі, 3% – у державному чи відомчому, а 2% – наймають його у фізичних осіб. У сільській місцевості майже всі домогосподарства мають власне житло, у містах – 92%.

З метою підвищення рівня життя населення та дотримання законодавчо встановлених державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій було б раціональним: - поліпшення планування сім'ї, вдосконалення системи надавання відповідної кваліфікованої медичної допомоги сім'ям, які бажають мати дітей; - поліпшення здоров'я населення шляхом збільшення видатків на охорону здоров'я, насамперед підлітків, молоді, а також зниження рівня професійних захворювань, побутового та виробничого травматизму населення; - відновлення мережі дошкільних навчальних заходів, особливо у сільській місцевості, з метою забезпечення доступності дошкільної освіти.

Висновки. Показники рівня та якості життя населення України підтверджують, що заходи, які держава приймає для поліпшення життя (підвищення мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму, тощо) є недостатніми. Українська держава в умовах відсутності достатніх фінансових коштів повинна створити такі умови, щоб працездатні громадяни – отримали гідний захист. Тому важливою для України є виважена соціальна політика, спрямована на регулювання соціальних відносин, соціальний розвиток та забезпечення соціальної перспективи.

Пріоритетами такої соціальної політики мають бути: створення умов для забезпечення достатнього рівня життя населення, розвитку трудового потенціалу, недопущення надмірної диференціації населення за рівнем доходів, надання адресної підтримки незахищеним верствам населення, всебічного розвитку освіти, культури, науки, поліпшення охорони здоров'я населення та інші.

Список використаних джерел

1. Бєрова П.І. Сталий розвиток міст і структурні зрушення в зайнятості населення / П.І. Бєрова, А.М. Мамєдов, А.П. Осітнянко // Містобудування та терит. планув. — 2002. — № 13. — С. 3–12.
2. Вєрховод І. Структурні зрушення зайнятості населення України в контексті соціалізації сфери праці / І. Вєрховод // Україна: аспекти праці. — 2011. — № 2. — С. 18–25.
3. Гулевич О.Ю. Трансформація зайнятості та ринку праці сфери культури України / О.Ю. Гулевич. — НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. — К.: Принт–Експрес, 2001. — 78 с. 4. Дєйнеко Л. Сталість соціально–економічного розвитку за умов суспільних трансформацій / Л. Дєйнеко, Є. Хлобистов // Регіональна економіка. — 2005. — № 4. — С. 22–30.

УДК 336.77.01

Кришталь Г.О., к.е.н.,
Державний університет
телекомунікацій

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕНТНИМ РИЗИКОМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

*Розглянуто теоретичні та методичні засади,
здійснено аналіз економічних ризиків та їх
впливу на діяльність банків, дослідження
методів управління банківськими ризиками*